

അധ്യായം - 6

ശ്രാമവികസനം

പഠനനേട്ടങ്ങൾ

- ഈ അദ്ധ്യായം പഠിക്കുന്നതിലൂടെ വിദ്യാർത്ഥികൾ ശ്രാമവികസനവും, അതുമായി ബന്ധപ്പെട്ട വിഷയങ്ങളും മനസ്സിലാക്കുന്നു.
- ഇന്ത്യയുടെ സമഗ്രവികസനത്തിന് ശ്രാമീണ മേഖലയുടെ, ഉൾപ്രദേശങ്ങളുടെ വികസനം ഏതൊരും നിർണ്ണായകമാണെന്ന് തിരിച്ചറിയുന്നു.
- ശ്രാമവികസനത്തിൽ വായ്പാ വിപണന വ്യവസ്ഥകൾക്കുള്ള സുപ്രധാനമായ പങ്കിനെക്കുറിച്ച് മനസ്സിലാക്കുന്നു.
- ജീവനോപാധികൾ സുസന്നിധമാക്കുന്നതിന് നിർമ്മാണ പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ വൈവിധ്യമുണ്ടാകണം എന്ന് ഗ്രഹിക്കുന്നു.
- സുസന്നിധ വികസനത്തിൽ ജൈവകൃഷിക്കുള്ള പ്രാധാന്യം മനസ്സിലാക്കുന്നു.

ഇന്ത്യൻ സാമ്പത്തിക വികസനം

മണ്ണിൽ ഉഴുതുമറിക്കുന്നവരാണ് അതിന്റെ യഥാർത്ഥ അവകാശികൾ- മറ്റുള്ളവരാകട്ടെ അപ്പം ഭക്ഷിക്കുന്ന ആശ്രിതർ മാത്രമാകുന്നു. - തിരുവള്ളുവർ

6.1 ആമുഖം

ദാരിദ്ര്യം എന്നത് ഇന്ത്യ അഭിമുഖീകരിക്കുന്ന വലിയ വെല്ലുവിളിയാണെന്ന് നാലാമത്തെ അധ്യായത്തിൽ പഠിച്ചല്ലോ. ദാരിദ്ര്യം അനുഭവിക്കുന്ന ബഹുഭൂരിപക്ഷം ഇന്ത്യക്കാരും അടിസ്ഥാന സൗകര്യങ്ങൾപോലും ലഭ്യമല്ലാത്ത ഗ്രാമപ്രദേശങ്ങളിലാണ് വസിക്കുന്നത് എന്നും നാം കണ്ടു.

കൃഷിയാണ് ഗ്രാമീണമേഖലയിൽ ഉപജീവനത്തിന്റെ മുഖ്യമാർഗ്ഗം. വ്യാവസായിക നഗരങ്ങളുടെ വളർച്ചയും, വികസനവും മാത്രമല്ല ഇന്ത്യയുടെ യഥാർത്ഥ വികസനം. മറിച്ച് ഗ്രാമീണമേഖലയുടെ വികസനം കൂടിയാണെന്ന് ഗാന്ധിജി അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. ഇത് രാജ്യത്തിന്റെ സമഗ്ര വികസനത്തിന്റെ കേന്ദ്രതലമാണ്.

ഗ്രാമവികസനം എന്ന ആശയത്തിന് ഇന്നും ഏറെ പ്രസക്തിയുള്ളത് എന്തുകൊണ്ടാണെന്ന് നിങ്ങൾക്കറിയാമോ? പുത്തൻ വിവരസാങ്കേതിക സങ്കേതങ്ങളും, കുറ്റൻ വ്യവസായ ശൃംഖലകളുമായി ആധുനിക നഗരങ്ങൾ വളർച്ചയിലേക്കു കുതിക്കുമ്പോൾ എന്തിന് ഗ്രാമീണമേഖലക്ക് ഇത്രയും വലിയ പ്രാധാന്യം നൽകണമെന്ന് നാം ഒരു പക്ഷേ ചിന്തിച്ചേക്കാം. എന്നാൽ, അതിനു കാരണമുണ്ട്. ഭാരതത്തിന്റെ ജനസംഖ്യയിൽ മൂന്നിൽ രണ്ടിലേറെ വരുന്ന ജനങ്ങൾ കാർഷികവൃത്തിയെയാണ് ആശ്രയിക്കുന്നത്. എങ്കിലും, കാർഷികമേഖലയുടെ ഉത്പാദനക്ഷമതയാകട്ടെ, ഇനിയും അവരെ താങ്ങി നിർത്തുന്നതിന് പര്യാപ്തവുമല്ല. രാജ്യ

ത്തിന്റെ മൂന്നിൽ ഒന്ന് വരുന്ന ജനങ്ങളും രക്ഷമായ ദാരിദ്ര്യത്തിൽ കഴിയുന്നു. തന്മൂലം നമ്മുടെ രാജ്യം പുരോഗതി പ്രാപിക്കണമെങ്കിൽ ഗ്രാമീണ ഇന്ത്യ ശക്തി പ്രാപിക്കേണ്ടതുണ്ട്. ഈ അധ്യായത്തിൽ നമുക്കു ഗ്രാമവികസനത്തെക്കുറിച്ച് ചിന്തിക്കാം.

6.2 എന്താണ് ഗ്രാമ വികസനം? (What is Rural Development)

ഗ്രാമവികസനം എന്നത് ഒരു സമഗ്രപദമാണ്. ഗ്രാമസമ്പദ്ഘടനയുടെ സമഗ്രവികസനത്തിനാണ് അത് ഊന്നൽ നൽകുന്നത്. വെല്ലുവിളികൾ നിറഞ്ഞതും, പുത്തൻ ശ്രമങ്ങൾ ആവശ്യമുള്ളതുമായ ചില മേഖലകളെക്കുറിച്ചാണ് ഇവിടെ പ്രതിപാദിക്കുന്നത്. അവ താഴെ കൊടുക്കുന്നു.

- സാക്ഷരത, വിശേഷിച്ച് സ്ത്രീ സാക്ഷരത, വിദ്യാഭ്യാസം, തൊഴിൽ നൈപുണി.
- ശുചിത്വം, പൊതുജനാരോഗ്യം എന്നിവ ഉൾക്കൊള്ളുന്ന മാനവിക വിഭവങ്ങളുടെ വികസനം.
- വൈദ്യുതി, ജലസേചനം, വായ്പാവിതരണം, ദേശീയപാതകളുമായി ബന്ധിപ്പിക്കുന്ന പോഷകപാത (feeder roads) കളുടേയും, ഗ്രാമീണപാതകളുടേയും നിർമ്മാണം.
- കാർഷിക ഗവേഷണത്തിന്റേയും, അതിന്റെ വിപുലീകരണത്തിന്റേയും, വിതരണത്തിന്റേയും ലഭ്യതയും, സൗകര്യങ്ങളും ഉൾക്കൊള്ളുന്ന അടിസ്ഥാന സൗകര്യങ്ങളുടെ വികസനം.

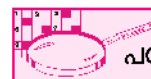

- ഭൂപരിഷ്കരണം (land reforms)
- ഓരോ പ്രദേശത്തെയും ഉത്പാദനത്തെ സഹായിക്കുന്ന വിഭവങ്ങളുടെ വികസനം.
- ദാരിദ്ര്യ നിർമ്മാർജ്ജനത്തിനും, ജനസംഖ്യയിലെ ദുർബലവിഭാഗങ്ങളുടെ ജീവിതസാഹചര്യങ്ങൾ ഗണ്യമായ രീതിയിൽ മെച്ചപ്പെടുത്തുവാനും ഉതകുന്ന ഉത്പാദനപരവും, നിർമ്മാണപരവുമായ തൊഴിലവസരങ്ങൾ സൃഷ്ടിക്കാനുള്ള നടപടികൾ.

ഇന്ത്യയുടെ കാർഷിക-കാർഷികേതര മേഖലകളിൽ പണിയെടുക്കുന്നവരുടെ ഉത്പാദനക്ഷമത വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങൾ കണ്ടെത്തുകയും, തൊഴിലാളികൾക്ക് അവ ലഭ്യമാക്കുകയും ചെയ്യണമെന്നാണ് ഇതുകൊണ്ടർത്ഥമാക്കുന്നത്. ഭക്ഷ്യസംസ്കരണം തുടങ്ങി കാർഷികേതര മേഖലകളിൽ വൈവിധ്യമാർന്ന അവസരങ്ങൾ നാം അവർക്ക് ലഭ്യമാക്കണം. ഭവനങ്ങളിലും, തൊഴിൽമേഖലകളിലും ഏറ്റവും ചുരുങ്ങിയ ചെലവിൽ ഏറ്റവും മികച്ച ആരോഗ്യശുചിത്വ സൗകര്യങ്ങളും, സാർവ്വത്രിക വിദ്യാഭ്യാസവും ഭാരതത്തിലെ അടിസ്ഥാനവിഭാഗങ്ങൾക്ക് നൽകേണ്ടത് ദൃഢനിശ്ചയിലുള്ള ഗ്രാമവികസനത്തിന് അത്യന്താപേക്ഷിതമാണ്.

ജി.ഡി.പി.യിൽ കാർഷികമേഖലയുടെ പങ്കാളിത്തം കുറവായിരുന്നപ്പോഴും, ഈ മേഖലയിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന ജനങ്ങളെ അത് കാര്യമായി സ്വാധീനിച്ചില്ല എന്ന് മുൻ‌അധ്യായത്തിൽ നാം കണ്ടു. സാമ്പത്തിക പരിഷ്കാരങ്ങളുടെ ആവിർഭാവത്തോടെ 1990കളിൽ കാർഷിക മേഖലയിലെ പ്രതിവർഷവളർച്ചാനിരക്ക് 2.3 ശതമാനത്തിലേക്ക് താഴുകയാണ് ചെയ്തത്. ഇത് മുൻ‌വർഷങ്ങളിലേതിനേക്കാൾ തുലോം

കുറവായിരുന്നു. 1991 മുതലുള്ള പൊതുമേഖലാ നിക്ഷേപത്തിലെ വലിയ കുറവാണ് ഇതിനു മുഖ്യകാരണമായി ചൂണ്ടിക്കാട്ടുന്നത്. അതുകൂടാതെ, അടിസ്ഥാന സൗകര്യങ്ങളിലെ അപര്യാപ്തത, വ്യവസായിക മേഖലയിലും, മറ്റു തൊഴിൽമേഖലകളിലും വൈവിധ്യമാർന്ന തൊഴിലുകളുടെ അഭാവം, തൊഴിലുകളുടെ വർദ്ധിച്ചുവരുന്ന അസന്ദർഭ സഭാവം മുതലായവയും ഗ്രാമീണവികസനത്തിനു പ്രതിബന്ധമായി. ദൗർഭാഗ്യകരമായ ഈ പ്രതിഭാസത്തിന്റെ അനന്തരഫലം ഇന്ത്യയുടെ വിവിധഭാഗങ്ങളിലെ കർഷകർക്കിടയിൽ പ്രകടമായ അസ്വസ്ഥതയാണ്. ഈ സാഹചര്യത്തിൽ, സുസ്ഥിരവികസനം സാധ്യമാക്കുന്നതിനായി, ഗ്രാമീണഭാരതത്തിന് സവിശേഷമായുള്ള വായ്പാവിപണനവ്യവസ്ഥകൾ, കാർഷിക വൈവിധ്യം, ജൈവകൃഷിയുടെ പങ്ക് എന്നിവയെ നാം ഗൗരവമായി വീക്ഷിക്കേണ്ടതുണ്ട്.

പഠനപ്രവർത്തനങ്ങൾ

- ഓരോ മാസത്തെയും വർത്തമാനപ്പത്രങ്ങൾ പരിശോധിച്ച് ആ പ്രദേശത്തെ ഗ്രാമീണ മേഖലയുമായി ബന്ധപ്പെട്ട പ്രശ്നങ്ങളും, അവയ്ക്കുള്ള പരിഹാരങ്ങളും കണ്ടെത്തുക. അടുത്തുള്ള ഗ്രാമത്തിൽ ചെന്ന് ഗ്രാമീണരെ സന്ദർശിക്കുക. അവരുടെ പ്രശ്നങ്ങൾ അടുത്തറിയാൻ ശ്രമിക്കുക. അവരുടെ പ്രയാസങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുക. ആ പ്രശ്നങ്ങൾ ക്ലാസ്സിൽ ചർച്ചചെയ്യുക.
- ഗവൺമെന്റ് വെബ്സൈറ്റ് നോക്കി ഈ അടുത്ത കാലത്ത് നടപ്പാക്കിയ ഗ്രാമീണപദ്ധതികളേയും, അവയുടെ ലക്ഷ്യങ്ങളേയും സംബന്ധിച്ച ഒരു ലിസ്റ്റ് തയ്യാറാക്കുക. (<http://www.rural.nic.in>)

ഇന്ത്യൻ സാമ്പത്തിക വികസനം

6.3 ഗ്രാമങ്ങളിലെ വായ്പാ വിതരണവും, വിപണനവും (Credit and Marketing in Rural Areas)

വായ്പാ: ഗ്രാമീണ സമ്പദ്വ്യവസ്ഥയുടെ വളർച്ച പ്രധാനമായും മൂലധനനികേഷപത്തെ ആശ്രയിച്ചാണിരിക്കുന്നത്. കാലാനുസൃതമായി, കാർഷിക-സാമൂഹിക ബാങ്കിങ്ങ് പദ്ധതിയും ബഹുതല നയവും കൈകൊണ്ടതിനുശേഷമാണ് ഗ്രാമീണാവശ്യങ്ങളെ വേണ്ടവിധത്തിൽ നിറവേറ്റാൻ കഴിഞ്ഞത്. 1982-ൽ ദേശീയ കാർഷിക ഗ്രാമീണ വികസന ബാങ്ക് (NABARD)ന്റെ സംസ്ഥാപനം, ഗ്രാമീണമേഖലയിലുള്ള എല്ലാ ധനകാര്യപ്രവർത്തനങ്ങളേയും ഏകോപിപ്പിക്കാൻ സഹായകമായി. ഹരിതവിപ്ലവം വായ്പാവ്യവസ്ഥിതിയിൽ പ്രധാനമാറ്റങ്ങൾക്ക് വഴിതെളിച്ചു. ഇതാണ് ഗ്രാമീണ വായ്പാ സമ്പ്രദായത്തെ ഉത്പാദനോന്മുഖമാക്കുന്നതിന് കാരണമായത്.

വാണിജ്യ ബാങ്കുകൾ, പ്രാദേശിക ഗ്രാമീണ വായ്പ, ഗ്രാമീൺ ബാങ്കുകൾ, സഹകരണ സംഘങ്ങൾ, ഭൂവികസനബാങ്കുകൾ എന്നിങ്ങനെയുള്ള വിവിധ സ്ഥാപനങ്ങൾ ഉൾപ്പെടുന്നതാണ് ഗ്രാമീണ ബാങ്കിങ്ങിന്റെ ഇന്നത്തെ ഘടന. തീരെ ചെറിയ നിരക്കിൽ വായ്പ നൽകാൻ ചുമതലപ്പെട്ടിരിക്കുന്നവയാണ് ഈ സ്ഥാപനങ്ങൾ. ഔദ്യോഗിക വായ്പാ സംവിധാനം ഗ്രാമീണ, സാമൂഹിക, വികസനവുമായി അത്രയൊന്നും സംയോജിതമല്ല. തന്നെയുമല്ല ഈ സംവിധാനത്തിൽ ധാരാളം പാളിച്ചകളുണ്ട്. ഈ വിടവുകൾ നികത്തുന്നതിനും, കുറവുകൾ പരിഹരിക്കുന്നതിനും വേണ്ടിയാണ് സ്വയം സഹായസംഘങ്ങൾ അഥവാ Self Help Group (SHG) രൂപം കൊണ്ടത്. വായ്പാ സംവിധാനത്തിൽ ഈട് നൽകേണ്ടത് അത്യാവശ്യമാണെ

ന്നിരിക്കെ, ദരിദ്രരായ ഗ്രാമീണ കുടുംബങ്ങൾ സ്വാഭാവികമായും വായ്പാശൃംഖലയിൽ നിന്ന് പുറത്താകുന്നു. സ്വയം സഹായസംഘങ്ങൾ ഓരോ അംഗത്തിൽനിന്നും ചുരുങ്ങിയ സംഭാവനകൾ സ്വീകരിച്ച് അവരിലെ മിതവ്യയശീലം മെച്ചപ്പെടുത്തുകയും, സമ്പാദ്യശീലം പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. മിതമായ പലിശനിരക്കിൽ ചെറിയ തവണകളായി തിരിച്ചടക്കാവുന്ന രീതിയിൽ ആവശ്യക്കാരായ അംഗങ്ങൾക്ക് വായ്പ നൽകുന്നു. മാർച്ച് 2003 അവസാനത്തോടെ തന്നെ ഏഴ് ലക്ഷത്തിലേറെ സ്വയം സഹായസംഘങ്ങൾ വായ്പാബന്ധിതമായതായി കണക്കാക്കുന്നു. സംഘാംഗങ്ങളിൽ നിന്നു സമാഹരിക്കുന്ന തുകയെ ചെറിയ പലിശക്ക് നൽകുന്നതിനാൽ ഇത്തരത്തിലുള്ള വായ്പാവിതരണത്തെ 'മൈക്രോ ക്രെഡിറ്റ്' ഗ്രാമീൺ ബാങ്കുകൾ എന്ന് വിളിക്കുന്നു. സ്വയം സഹായസംഘങ്ങൾ സ്ത്രീ ശാക്തീകരണത്തിനായും പ്രവർത്തിക്കുന്നു. ഉത്പാദനപരമായ ലക്ഷ്യങ്ങൾക്കായി ചെലവഴിക്കുന്നതിനുപകരം കടമെടുക്കുന്ന തുക ആളുകൾ ഉപഭോഗ ആവശ്യങ്ങൾക്കായി ചെലവിടുന്നു എന്നതാണ് പ്രധാനമായി ആരോപിക്കപ്പെടുന്നത്. വായ്പയെടുക്കുന്നവർ ഉത്പാദനപരമായ ലക്ഷ്യങ്ങൾക്കായി തുക വിനിയോഗിക്കാത്തത് എന്തുകൊണ്ടാണെന്ന ചോദ്യം ഇവിടെ ഉയരുന്നു.

ഗ്രാമീണ ബാങ്കിങ്ങ്-വിമർശനാത്മക പഠനം: ഗ്രാമീണബാങ്കിങ്ങിന്റെ വികസനത്തിലുണ്ടായ വൻകുതിപ്പും, തൊഴിലിലും, വരുമാനത്തിലുമുണ്ടായ വർദ്ധനവും കാർഷിക - കാർഷികേതര മേഖലകളിൽ വലിയസ്ഥാധീനം ചെലുത്തിയിട്ടുണ്ട്. വിശേഷിച്ച്, ഹരിതവിപ്ലവത്തിനുശേഷം, തൊഴിൽക്കണ്ടത്താനും, വായ്പാസൗകര്യങ്ങളും, വിവിധവായ്പകളും നിർമ്മാണ

ബോക്സ് 6.1 ദരിദ്ര വനിതകൾക്കുള്ള ബാങ്ക്

വനിതകളുടെ ഉന്നമനത്തിനും ദാരിദ്ര്യനിർമ്മാർജ്ജനത്തിനുമായി കേരളത്തിൽ ആരംഭിച്ച സാമൂഹിക സംഘടനയാണ് കുടുംബശ്രീ. ദരിദ്ര വനിതകൾക്കായുള്ള ചെറിയ സേവിംഗ്സ് ബാങ്ക് എന്ന നിലയിൽ 1995 ൽ നിക്ഷേപം ലക്ഷ്യംവെച്ചുകൊണ്ട് ഒരു ക്രെഡിറ്റ് സൊസൈറ്റി ആരംഭിക്കുകയും ഒരു കോടി രൂപ സമാഹരിക്കുകയും ചെയ്തു. ഇത് നിക്ഷേപത്തിന്റേയും പങ്കാളിത്തത്തിന്റേയും മേഖലയിൽ, ഏഷ്യയിലെ ബാങ്കുകളിൽ ഏറ്റവും വലിയ അനുദ്യോഗികബാങ്കിംഗ് ശൃംഖലയായി മാറുകയും ചെയ്തു. ഈ സംഘടനയുടെ മറ്റു സംരംഭങ്ങളെക്കുറിച്ച് അറിയുന്നതിന് www.kudumbasree.com എന്ന വെബ്സൈറ്റ് സന്ദർശിക്കുക.

ഇവയുടെ വിജയത്തിന് നിദാനമായ മറ്റ് കാരണങ്ങൾ കണ്ടെത്താൻ നിങ്ങൾക്ക് ആവുമോ?

പ്രവർത്തനങ്ങൾക്കായി ഉപയോഗപ്പെടുത്തുവാനും അത് കർഷകർക്ക് സഹായകമായി. ഇതോടെ ക്ഷാമം കുറഞ്ഞു. ഭക്ഷ്യസുരക്ഷ കൈവരിക്കാനും, കൂടുതലായി ധാന്യസംഭരണം നടത്തുവാനും, ഇതിലൂടെ നമുക്ക് കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. എങ്കിലും, നമ്മുടെ ബാങ്കിംഗ് സംവിധാനം പൂർണ്ണമായും കുറ്റമറ്റതാണെന്ന് പറയാൻ കഴിയില്ല. വാണിജ്യബാങ്കുകൾ ഒഴികെയുള്ള മറ്റ് ഔദ്യോഗിക സഹായങ്ങളെല്ലാം നിക്ഷേപസമാഹരണത്തെ ഗ്രാമത്തിന്റെ സംസ്കാരമാക്കി മാറ്റിയെടുക്കുന്നതിൽ പരാ

ജയപ്പെട്ടു. അതിലൂടെ മാത്രമെ, ഉത്തരവാദിത്തപ്പെട്ട വായ്പയെടുപ്പുകാരിലൂടെ നൽകിയ തുക തിരിച്ചുലഭിക്കുകയുള്ളൂ. കാർഷികവായ്പാ സമ്പ്രദായത്തിലെ അപാകതകൾ ഇപ്പോഴും പരിഹരിക്കപ്പെടാതെ നിൽക്കുന്നു. വാസ്തവത്തിൽ, കർഷകർ എടുത്ത വായ്പ തിരിച്ചടക്കാത്തതിനുള്ള കാരണമെന്താണ്? അവർ മന:പൂർവ്വമാണ് വായ്പ തിരിച്ചടക്കാത്തത് എന്നാണ് അധികാരികൾ ഉയർത്തുന്ന ആരോപണം. എന്താണ് ഈ പ്രസ്താവനകളുടെ യാഥാർത്ഥ്യം?

പഠനപ്രവർത്തനങ്ങൾ

- നിങ്ങളുടെ പ്രദേശത്ത് വായ്പ അനുവദിക്കുന്ന സ്വയം സഹായസംഘങ്ങൾ സന്ദർശിക്കുക. ഈ സംഘങ്ങളുടെ യോഗങ്ങളിൽ പങ്കെടുക്കുക. ഈ സംഘടനകളുടെ രൂപരേഖയെക്കുറിച്ചുള്ള റിപ്പോർട്ട് തയ്യാറാക്കുക. സംഘത്തിന്റെ ആരംഭം, അംഗസംഖ്യ, നിക്ഷേപത്തുക, വായ്പാ ഇനങ്ങൾ, വായ്പയുടെ ഉപയോഗം എന്നിവ രൂപരേഖയിൽ ഉൾപ്പെടുത്തുക.
- സ്വയംതൊഴിൽ കണ്ടെത്താൻ വായ്പ എടുക്കുന്നവർ മറ്റെന്തെങ്കിലും ആവശ്യങ്ങൾക്കായി ഈ തുക ഉപയോഗിക്കുന്നുണ്ടോ എന്ന് കണ്ടെത്തുക. വായ്പ എടുത്ത ചില വ്യക്തികളെ കണ്ട് സംസാരിക്കുകയും, അവരിൽ തൊഴിൽ സംരംഭം തുടങ്ങാത്തവരോട് പ്രത്യേകമായി കാരണങ്ങൾ അന്വേഷിക്കുകയും ചെയ്യുക. ഈ പ്രശ്നം ക്ലാസിൽ ചർച്ച ചെയ്യുക.

ഇന്ത്യൻ സാമ്പത്തിക വികസനം

സാമ്പത്തികപരിഷ്കാരങ്ങൾക്ക് ശേഷവും ഗ്രാമീണബാങ്കിങ്ങ് മേഖലയുടെ വികസനവും, പുരോഗതിയും പിറകിൽ തന്നെയാണ്. ഈ സിവിൽ മെച്ചപ്പെടുത്താൻ, ബാങ്കുകൾ തങ്ങളുടെ സമീപനം മാറ്റേണ്ടതുണ്ട്. കേവലം, വായ്പാദാതാക്കളാകാതെ, ബാങ്കുകൾ വായ്പയെടുക്കുന്നവരുമായി നല്ല ബന്ധം സാധിച്ചെടുക്കേണ്ടതുണ്ട്. കർഷകർക്ക് സാമ്പത്തികസഹായം വിവിധതരത്തിൽ പ്രയോജനപ്പെടുത്താനുള്ള പരിശീലനം നൽകേണ്ടതുണ്ട്.

6.4 കാർഷിക വിപണനമേഖല (Agricultural Marketing System)

നാം നിത്യേന ഉപയോഗിക്കുന്ന ഭക്ഷ്യധാന്യ

ങ്ങൾ, പഴങ്ങൾ, പച്ചക്കറികൾ, എന്നിവ ഭക്ഷ്യ വിപണിയിൽ എത്തിച്ചേരുന്നത് എങ്ങനെയാണെന്ന് നിങ്ങൾക്കറിയാമോ? വൈവിധ്യമാർന്ന വിപണന ശൃംഖലകളിലൂടെയാണ് ഇവയെല്ലാം പലയിടങ്ങളിലുള്ള ഭക്ഷ്യ വിപണികളിൽ എത്തുന്നത്. രാജ്യത്തുടനീളമുള്ള കാർഷികോല്പന്നങ്ങളുടെ ശേഖരണം, സംസ്കരണം, പാക്കിങ്ങ്, തരംതിരിക്കൽ, വിതരണം എന്നിവ ഉൾക്കൊള്ളുന്ന ഒരു പ്രക്രിയയാണ് കാർഷിക വിപണനം.

സ്വാതന്ത്ര്യം ലഭിക്കുന്നതിനുമുമ്പ്, കർഷകർ കൃഷിചെയ്തുണ്ടാക്കിയ ഉല്പന്നങ്ങൾ കച്ചവടക്കാർക്ക് വിൽക്കുമ്പോൾ, കച്ചവടക്കാർ അളവിലും, തൂക്കത്തിലും, പണമിടപാടുകളിലും

പഠനപ്രവർത്തനങ്ങൾ

- നിങ്ങളുടെ അടുത്തപ്രദേശത്തു നടന്നതോ, പത്രമാധ്യമങ്ങൾ, ടെലിവിഷൻ എന്നിവയിലൂടെ നിങ്ങൾ അറിഞ്ഞതോ ആയ കർഷക ആത്മഹത്യകളെ കുറിച്ച് പഠിക്കാൻ ശ്രമിക്കുക. കഴിഞ്ഞ വർഷങ്ങളിൽ ഉണ്ടായ ഭൂരിപക്ഷം കർഷക ആത്മഹത്യകളും പരിശോധിച്ചാൽ വ്യക്തമാകുന്ന ഒരു വസ്തുതയുണ്ട്. അവരിൽ ഭൂരിപക്ഷവും കാർഷികാവശ്യങ്ങൾക്കും മറ്റുമായി കടമെടുത്തവരാണ്. വിളനാശവും, അപര്യാപ്തമായ വരുമാനവും, മികച്ച തൊഴിൽ അവസരങ്ങളുടെ അഭാവവും മൂലം തുക തിരിച്ചടക്കാൻ അവർക്ക് സാധ്യമായില്ല. ഇത്തരത്തിലുള്ള ജീവിത പ്രതിസന്ധികളാണ് ആത്മഹത്യപോലെയുള്ള കടുത്ത തീരുമാനങ്ങൾ എടുക്കാൻ അവരെ പ്രേരിപ്പിച്ചത്. സമാനമായ കേസുകൾ ശേഖരിച്ച് ക്ലാസിൽ ചർച്ചചെയ്യുക.
- കാർഷികസഹകരണ ബാങ്കുകൾ, ഭൂവികസന ബാങ്കുകൾ, പ്രാദേശിക ഗ്രാമീണബാങ്കുകൾ, ജില്ലാസഹകരണബാങ്കുകൾ എന്നിങ്ങനെ ഗ്രാമീണ മേഖലയുമായി ബന്ധപ്പെട്ടു പ്രവർത്തിക്കുന്ന ബാങ്കുകൾ സന്ദർശിക്കുക. ഈ ബാങ്കുകളിൽ നിന്ന് വായ്പ എടുത്തിരിക്കുന്ന കുടുംബങ്ങൾ, വായ്പ എടുത്ത തുക, ഈടിനത്തിൽ പണയപ്പെടുത്തുന്ന വസ്തുക്കൾ, പലിശ, തുക അടയ്ക്കേണ്ട അവസാന തീയതി എന്നിവയെക്കുറിച്ച് ലിസ്റ്റ് തയ്യാറാക്കുക.
- വിളനാശം കൊണ്ടോ, മറ്റുകാരണങ്ങൾകൊണ്ടോ സഹകരണബാങ്കുകളിൽ നിന്ന് വായ്പയെടുത്ത കർഷകർക്ക് പണം തിരിച്ചടക്കാൻ കഴിയാതെ വന്നാൽ, അവരുടെ കടം എഴുതിത്തള്ളേണ്ടതാണ്. അല്ലാത്തപക്ഷം, ആത്മഹത്യപോലുള്ള അപകടകരമായ മാർഗങ്ങൾ തെരഞ്ഞെടുത്തേക്കാം. നിങ്ങൾ ഇതിനോട് യോജിക്കുന്നുണ്ടോ?

നീതിനിഷ്ഠമല്ലാത്ത സമീപനമാണ് കൈക്കൊണ്ടത്. കർഷകർക്ക് കമ്പോള വിലനിലവാരത്തെക്കുറിച്ച് അറിവില്ലാത്തതിനാൽ, കുറഞ്ഞ വിലയ്ക്ക് ഉൽപ്പന്നങ്ങൾ വിൽക്കാൻ അവർ നിർബന്ധിതരായി. ഉല്പന്നങ്ങൾ സംഭരിച്ച് വെച്ച് ഉയർന്നവിലയ്ക്ക് പിന്നീട് വിപണനം നടത്താൻ മെച്ചപ്പെട്ട സംഭരണസംവിധാനങ്ങൾ അവർക്ക് ലഭ്യമല്ലായിരുന്നു. ഇക്കാലത്തു പോലും, കൃഷിചെയ്യുന്ന വിളവിന്റെ പത്തു ശതമാനത്തിലേറെയും മികച്ച സംഭരണസംവിധാനത്തിന്റെ അഭാവത്തിൽ പാഴായിപോവുകയാണെന്ന വസ്തുത നിങ്ങൾക്കറിയാമോ? അതുകൊണ്ടുതന്നെ, സ്വകാര്യ കച്ചവടക്കാരുടെ പ്രവർത്തനങ്ങളെ നിയന്ത്രിക്കാൻ സർക്കാരിന്റെ ഇടപെടൽ അനിവാര്യമായിത്തീർന്നു.

വിപണനമേഖല മെച്ചപ്പെടുത്താൻ, നാം അവലംബിച്ച നാലുമാർഗ്ഗങ്ങളെക്കുറിച്ചാണ് ഇവിടെ ചർച്ചചെയ്യുന്നത്. ഒന്നാമതായി, കൃത്യവും സുതാര്യവുമായ വിപണനോപാധികൾക്കൊണ്ട് വിപണികളുടെ നിയന്ത്രണം സാധ്യമാക്കി. ഈ നയം കർഷകർക്കും, ഉപഭോക്താക്കൾക്കും ഒരുപോലെ ഫലപ്രദമായി. ഏതാണ്ട് ഇരുപത്തിയേഴായിരത്തോളം വരുന്ന വിപണികളെ നിയന്ത്രിത കമ്പോളങ്ങളാക്കുന്നതിലൂടെ മാത്രമേ, അവയെ പൂർണ്ണവളർച്ചയിൽ എത്തിക്കാൻ കഴിയൂ. രണ്ടാമതായി, റോഡ്, റെയിൽവെ, സംഭരണശാലകൾ, നിലവറകൾ, ശീതസംഭരണികൾ, സംസ്കരണയൂണിറ്റുകൾ എന്നിങ്ങനെയുള്ള അടിസ്ഥാനസൗകര്യങ്ങളുടെ ലഭ്യത ഉറപ്പാക്കേണ്ടതുണ്ട്. നാം കൈവരിക്കേണ്ട ലക്ഷ്യങ്ങൾ കണക്കിലെടുക്കുമ്പോൾ നിലവിലുള്ള അടിസ്ഥാനസൗകര്യങ്ങൾ തുലോം അപര്യാപ്തമായതിനാൽ,

അവയെ ദ്രുതഗതിയിൽ മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതുണ്ട്. കർഷകരുടെ ഉൽപ്പന്നങ്ങൾക്ക് ന്യായവില ഉറപ്പാക്കുന്ന സഹകരണവിപണനം ഗവൺമെന്റ് നയത്തിന്റെ ഭാഗമായിരുന്നു എന്നതാണ് മൂന്നാമതായി ഉറപ്പാക്കേണ്ടത്. ഗുജറാത്തിന്റെ സാമൂഹിക സാമ്പത്തിക വ്യവസ്ഥിതിയേയും, രാജ്യത്തിന്റെ മറ്റു ചില ഭാഗങ്ങളേയും പരിവർത്തനപ്പെടുത്തുന്നതിൽ ക്ഷീരസഹകരണ സംഘങ്ങൾ നേടിയ വിജയം സഹകരണസംഘങ്ങൾ നടത്തുന്ന മികച്ച പ്രവർത്തനങ്ങൾക്കുള്ള ഉദാത്തമായ സാക്ഷ്യമാണ്. എന്നിരുന്നാലും, അടുത്തകാലത്ത് സഹകരണസംഘങ്ങൾക്ക് തിരിച്ചടി നേരിട്ടിട്ടുണ്ട്. കർഷകരുടെ യഥാർത്ഥ അംഗസംഖ്യ ലഭ്യമാക്കാത്തതും, വിപണനസംസ്കരണ സംഘങ്ങൾക്കിടയിൽ നല്ലബന്ധം സാധിക്കപ്പെടാത്തതും, കഴിവുകെട്ട് ധനകാര്യമാനേജ്മെന്റുകളും ഇതിനു കാരണമായി. നാലാമതായി

- (i) കാർഷികോൽപ്പന്നങ്ങൾക്കുള്ള താങ്ങുവില ഉറപ്പാക്കൽ
- (ii) ഫുഡ് കോർപ്പറേഷൻ ഓഫ് ഇന്ത്യ വഴി അരി, ഗോതമ്പ് എന്നിവയുടെ സംഭരണം
- (iii) പൊതുവിതരണ സമ്പ്രദായം (P D S) വഴിയുള്ള ഭക്ഷ്യധാന്യങ്ങൾ, പഞ്ചസാര എന്നിവയുടെ വിതരണം ഉറപ്പാക്കൽ എന്നിവയാണ് ചെയ്യേണ്ടത്. കർഷകരുടെ വരുമാനം ഉറപ്പാക്കാനും, പാവപ്പെട്ടവർക്ക് ഭക്ഷ്യധാന്യം മിതമായനിരക്കിൽ ലഭ്യമാക്കാനും ഈ നടപടികൾ ലക്ഷ്യമിടുന്നു.

ഗവൺമെന്റിന്റെ ഇടപെടലുകൾ ഉണ്ടെന്നിരിക്കിലും, പണമിടപാടുകാർ, നാട്ടിൻപുറങ്ങളിൽ രാഷ്ട്രീയമേൽക്കോയ്മയുള്ളവർ, വൻകിടവ്യാപാരികൾ, സമ്പന്നകർഷകർ എന്നിവർ ഉൾപ്പെടുന്ന സ്വകാര്യവിപണി മൊത്തം കാർഷിക

ഇന്ത്യൻ സാമ്പത്തിക വികസനം

ക്രയവിക്രയത്തെ കീഴടക്കിക്കഴിഞ്ഞു. സ്വകാര്യമേഖല കാർഷികോൽപ്പന്നങ്ങളുടെ സിംഹഭാഗവും കൈകാര്യം ചെയ്യുമ്പോൾ, ഈ മേഖലയിൽ ശക്തിയുക്തം ഉടൻ തന്നെ ഗവൺമെന്റ് ഇടപെടേണ്ടതുണ്ട്.

കാർഷികമേഖലയിൽ ഗവൺമെന്റിന്റെ വിവിധ ഇടപെടൽമൂലം കാർഷികവിപണി ബഹുദൂരം മുന്നേറിക്കഴിഞ്ഞു. ഗവൺമെന്റ് പരിമിതപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടുള്ള കൃഷിയുടെ വാണിജ്യവത്കരണത്തിലൂടെ കർഷകർക്ക് ഉയർന്ന വരുമാനം നേടാൻ സഹായകമാകുമെന്ന് ചില നിരീക്ഷകർ ചൂണ്ടിക്കാട്ടുന്നുണ്ട്. ഇതേക്കുറിച്ച് നിങ്ങളുടെ കാഴ്ചപ്പാട് എന്താണ്?

ബദൽ വിപണന മാർഗ്ഗങ്ങളുടെ ഉദയം: കർഷകർ തങ്ങളുടെ ഉൽപ്പന്നങ്ങൾ നേരിട്ട് ഉപഭോക്താക്കൾക്ക് നൽകുന്നത് അവരുടെ വരുമാനത്തിൽ വർദ്ധനവ് ഉണ്ടാക്കുന്നു. പഞ്ചാബ്, ഹരിയാന, രാജസ്ഥാൻ എന്നിവിടങ്ങളിലെ Apni Mandi, പുനെയിലെ Hadaspar Mandi ,

ആന്ധ്രപ്രദേശിലെ പഴം പച്ചക്കറി മാർക്കറ്റുകളായ Rythu Bazaars, തമിഴ്നാട്ടിലെ കൃഷി മാർക്കറ്റുകളായ Uzharvar- Sandies എന്നിവ ഇത്തരം വിപണികൾക്ക് ഉദാഹരണങ്ങളാണ്. പച്ചക്കറികൾ, പഴങ്ങൾ മുതലായ ഗുണനില വാരമുള്ള കാർഷികോൽപ്പന്നങ്ങൾ ലഭിക്കുന്നതിന് നിരവധി ദേശീയ ബഹുരാഷ്ട്ര ഫാസ്റ്റ്ഫുഡ് ശൃംഖലകൾ കർഷകരുമായി കരാറിൽ ഏർപ്പെടുന്നുണ്ട്. അവർ കർഷകർക്ക് ആവശ്യമായ വിത്തിനങ്ങൾ നൽകുക മാത്രമല്ല, മുൻകൂട്ടി നിശ്ചയിച്ച പ്രകാരമുള്ള തുകക്ക് ഉല്പന്നങ്ങൾ സ്വീകരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഈ ക്രമീകരണങ്ങൾ കർഷകരുടെ വിലനഷ്ടം കുറക്കാനും, കാർഷിക ഉല്പന്നങ്ങളുടെ വരുമാന വർദ്ധനക്കും സഹായകമാകുമെന്ന് നിരീക്ഷിക്കുന്നു. ഇത്തരം സംവിധാനങ്ങൾകൊണ്ട് ചെറുകിട കർഷകരുടെ വരുമാനം മെച്ചപ്പെടുത്താൻ സാധിക്കുമോ? ഇതേക്കുറിച്ച് നിങ്ങളുടെ കാഴ്ചപ്പാട് എന്താണ്?

ചിത്രം 6.1 നിയന്ത്രിത വിപണികൾ കൃഷിക്കാർക്കും ഉപഭോക്താക്കൾക്കും ഗുണകരമാണ്.

പഠനപ്രവർത്തനങ്ങൾ

- അടുത്തുള്ള പഴം പച്ചക്കറിമാർക്കറ്റ് സന്ദർശിച്ച് അവിടുത്തെ സവിശേഷതകൾ തിരിച്ചറിയുക. ചുരുങ്ങിയത് പത്തിനും പഴങ്ങളും പച്ചക്കറികളും കൃഷിചെയ്യപ്പെടുന്ന ഇടങ്ങൾ കണ്ടെത്താൻ ശ്രമിക്കുക. എത്രദൂരം പിന്നിട്ടാണ് ഈ ഉല്പന്നങ്ങൾ വിപണിയിൽ എത്തിച്ചേരുന്നതെന്നും അവ വിപണിയിലെത്തിക്കുന്നതിനുള്ള വാഹനസംവിധാനങ്ങൾ ഉല്പന്നങ്ങളുടെ വിലയെ സ്വാധീനിക്കുന്നതെങ്ങനെയെന്നും മനസ്സിലാക്കുക.
- ചെറുകിടപട്ടണങ്ങളിൽ കർഷകർക്ക് തങ്ങളുടെ ഉല്പന്നങ്ങൾ വിപണനം നടത്താനുള്ള നിയന്ത്രിത കമ്പോള സംവിധാനമുണ്ട്. അവിടെ കർഷകർക്ക് തങ്ങളുടെ സാധനസാമഗ്രികൾ സംഭരിക്കാനുള്ള ക്രമീകരണങ്ങളുമുണ്ട്. ഏതെങ്കിലും ഒരു നിയന്ത്രിത കമ്പോള മേഖല സന്ദർശിച്ച് അതിന്റെ വിശദാംശങ്ങളും പ്രവർത്തനരീതികളും മനസ്സിലാക്കുക. നിശ്ചിത വില നിലവാരത്തേയും, വിവിധ ഇനം ഉല്പന്നങ്ങളേയും കുറിച്ചുള്ള വിവരങ്ങൾ ശേഖരിക്കുക.

6.5 ഉല്പാദന പ്രവർത്തനങ്ങളിലെ വൈവിധ്യവത്കരണം (Diversification into Productive Activities)

ഉല്പാദനമേഖലയിലെ വൈവിധ്യവത്കരണം പ്രധാനമായും രണ്ടുകാര്യങ്ങൾക്ക് ഊന്നൽ നൽകുന്നു. കാർഷിക വിളവിന്റെ പുതിയ മാതൃകകളെ ആശ്രയിക്കലാണ് ഒന്ന്. മൃഗസംരക്ഷണം, കോഴിവളർത്തൽ, മത്സ്യബന്ധനം (fisheries) എന്നിങ്ങനെ കാർഷിക അനുബന്ധ മേഖലകളിലേക്കും കാർഷികേതരമേഖലയിലേക്കും കാർഷികമേഖലയിൽനിന്നുള്ള തൊഴിൽശക്തി കൈമാറുക എന്നതാണ് രണ്ടാ

മത്തെ ധർമ്മം. ഉപജീവന മാർഗ്ഗത്തിന് കൃഷിയെ മാത്രം ആശ്രയിക്കുന്നതു മൂലം നഷ്ടസാധ്യത ഇല്ലാതാക്കുന്നതിനായി ഉല്പാദന പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ വൈവിധ്യവത്കരണം ആവശ്യമായിത്തീരുന്നു. ഈ വൈവിധ്യവത്കരണം ഗ്രാമീണജനങ്ങൾക്ക് ഉല്പാദനപരവും സുസ്ഥിരവുമായ ഉപജീവന സാധ്യതകളാണ് തുറന്നുകൊടുക്കുന്നത്. കാർഷിക തൊഴിലുകൾ അധികവും നടക്കുന്നത് ഖാരിഫ് സീസണിലാണ്. ജലസേചന സൗകര്യങ്ങളുടെ അപര്യാപ്ത റാബിസീസണിൽ, ഗ്രാമീണജനങ്ങൾക്ക് കൃഷി ലാഭകരമല്ലാത്തതാക്കുന്നു.

പഠനപ്രവർത്തനങ്ങൾ

- നിങ്ങളുടെ ഗ്രാമത്തിലോ, അയൽഗ്രാമത്തിലോ കർഷകർ ഉപയോഗിക്കുന്ന മറ്റു വിപണനസംവിധാനങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുക. ഈ വിപണികളിൽ നിന്ന് നിയന്ത്രിതകമ്പോളങ്ങൾക്കുള്ള വ്യത്യാസങ്ങൾ കണ്ടെത്തുക. ഈ വിപണികൾക്ക് ഗവൺമെന്റിന്റെ സഹായവും, സഹകരണങ്ങളും ആവശ്യമാണോ? ആവശ്യമെങ്കിൽ എങ്ങനെയാണ് അതു നൽകേണ്ടത്? ചർച്ചചെയ്യുക.

ഇന്ത്യൻ സാമ്പത്തിക വികസനം

അതിനാൽ ദാരിദ്ര്യത്തെ നേരിടാനും വരുമാനം മെച്ചപ്പെടുത്താനും ലാഭകരമായ മറ്റുതൊഴിലുകൾ കണ്ടെത്തേണ്ടതുണ്ട്. അതുകൊണ്ട് കാർഷിക അനുബന്ധപ്രവർത്തനങ്ങളിൽ കൂടുതൽ ശ്രദ്ധ ചെലുത്തേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ഗ്രാമീണ മേഖലയിൽ സുസ്ഥിരമായ ജീവനോപാധികൾ വേണ്ടുവോളം ഉണ്ടെന്നിരിക്കെ വർദ്ധിച്ചുവരുന്ന അദ്ധ്വാനശേഷിയുടെ സിംഹഭാഗത്തെയും കാർഷികേതര മേഖലകളിലെ തൊഴിലുകളിലേക്ക് തിരിച്ചു വിടുന്നതാണ് ഉചിതം.

കാർഷികേതരമല്ലാത്ത സമ്പദ്വ്യവസ്ഥക്ക് വിവിധ വശങ്ങളുണ്ട്. അവയിൽ ചില മേഖലകൾ ആരോഗ്യകരമായ വളർച്ച ഉറപ്പാക്കുന്നതും ചലനാത്മകവും പരിവർത്തനാത്മകവുമാണ്. അതേ സമയം മറ്റുള്ളവയാകട്ടെ ഉത്പാദനക്ഷമത കുറഞ്ഞ് തീരെ അപര്യാപ്തവുമാണ്.

കാർഷിക മേഖലയുടെ സജീവമായ ഉപമേഖലകളിൽ കാർഷികോൽപന്ന സംസ്കരണ

വ്യവസായങ്ങൾ (Agro Processing Industries), ഭക്ഷ്യസംസ്കരണ വ്യവസായങ്ങൾ, തുകൽ വ്യവസായം, വിനോദസഞ്ചാരം മുതലായവ ഉൾപ്പെടുന്നു. മൺപ്പാത്ര നിർമ്മാണം, കൈത്തറി, കരകൗശലം തുടങ്ങിയ പരമ്പരാഗത കൂടും ബഹുവ്യവസായങ്ങളിൽ നൈപുണ്യമുള്ളവരുണ്ടെങ്കിലും അവർക്ക് അടിസ്ഥാന സൗകര്യങ്ങളും, മറ്റുസഹായലഭ്യതയും തീരെ കുറവാണ്. ഗ്രാമീണമേഖലയിലെ ബഹുഭൂരിപക്ഷം സ്ത്രീകളും കാർഷിക വൃത്തിയിൽ വ്യാപൃതരാണ്. പുരുഷന്മാരാകട്ടെ, കാർഷികേതര മേഖലകളിലാണ് തൊഴിൽ ചെയ്യുന്നത്. സമീപ കാലങ്ങളിൽ സ്ത്രീകളും കാർഷികേതരമായ തൊഴിലുകൾ തേടാൻ തുടങ്ങിയിട്ടുണ്ട്. (ബോക്സ് 6.2 കാണുക)

മൃഗസംരക്ഷണം (Animal Husbandry)
ഇന്ത്യയിലെ കാർഷികസമൂഹം കൃഷിയും കാലിവളർത്തലും ഇടകലർന്ന കാർഷിക വ്യവസ്ഥയെയാണ് ആശ്രയിക്കുന്നത്. പശു, എരുമ, ആട്, പക്ഷി എന്നിവ ഉൾപ്പെടുന്ന ജീവി വർഗ്ഗ

ബോക്സ് 6.2: തമിഴ്നാടിലെ 'തൻവ' പദ്ധതി

'തൻവ' എന്നത് തമിഴ്നാട് സംസ്ഥാനത്ത് ആധുനിക കാർഷിക സാങ്കേതിക വിദ്യകളിൽ സ്ത്രീകൾക്ക് പരിശീലനം നൽകുന്ന ഒരു പദ്ധതിയാണ്. ഇത് കാർഷികോല്പാദനക്ഷമതയും വരുമാനവും മെച്ചപ്പെടുത്താൻ കാർഷിക മേഖലയിലെ സ്ത്രീകളുടെ സജീവമായ പങ്കാളിത്തം ഉറപ്പുവരുത്തുന്നു. തിരുച്ചിറപ്പള്ളിയിൽ അനുണിയമ്മാളിന്റെ Farm women's group പരിശീലനം സിദ്ധിച്ച സ്ത്രീകൾ വളരെ വിജയകരമായി മണ്ണിര കമ്പോസ്റ്റ് ഉണ്ടാക്കുകയും, വില്ക്കുകയും, ഈ സംരംഭം വഴി നല്ലവരുമാനം ഉണ്ടാക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. മറ്റു ചില വനിതാ കാർഷിക ഗ്രൂപ്പുകൾ, ചെറുവായ്പ വ്യവസ്ഥയിൽ മിനി ബാങ്കുകളായി പ്രവർത്തിക്കുന്നതിലൂടെ സ്വന്തം ഗ്രൂപ്പുകളിൽ സമ്പാദ്യമുണ്ടാക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. വർദ്ധിച്ച സമ്പാദ്യത്തിലൂടെ അവർ ചെറുകിട, ഗാർഹിക പ്രവർത്തനങ്ങളായ കൂൺകൃഷി, സോപ്പ് നിർമ്മാണം, പാവ നിർമ്മാണം എന്നിവയെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

ശാമവികസനം

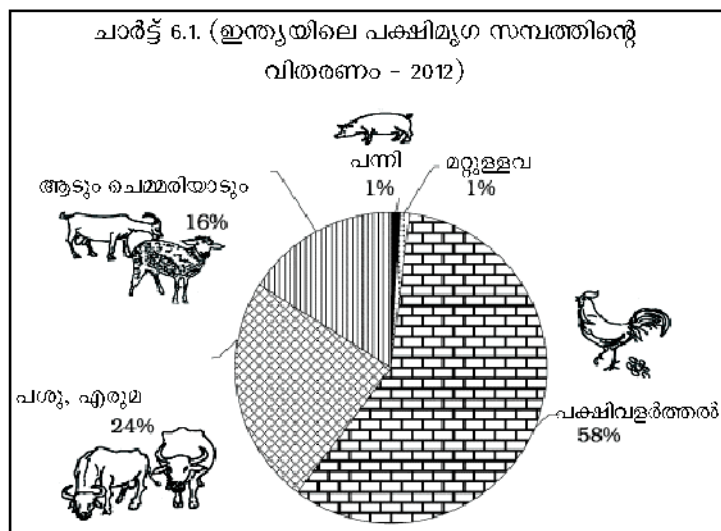

ചിത്രം 6. 2. (പനംചക്കര/ശർക്കര നിർമ്മാണം കാർഷിക മേഖലയുമായി ബന്ധപ്പെട്ടതൊഴിലാണ്.)

സമ്പത്തിന്റെ ഉല്പാദനത്തിലൂടെ കുടുംബത്തിനാവശ്യമായ വരുമാനം, ഭക്ഷ്യസുരക്ഷ, ഗതാഗതം, ഇന്ധനം, പോഷണം എന്നിവ വർദ്ധിപ്പിക്കാൻ കഴിയും. മറ്റു ഭക്ഷ്യോത്പാദന പ്രവർത്തനങ്ങളെ തടസ്സപ്പെടുത്താതെ തന്നെ ഈ കാർഷിക വ്യവസ്ഥയെമുന്നോട്ട് കൊണ്ടുപോകാൻ നമുക്ക് കഴിയും. മൃഗസംരക്ഷണമേഖല ഭൂരഹിതരും, പാർശ്വവൽക്കരിക്കപ്പെട്ടവരുമായ 70 ദശലക്ഷം ചെറുകിടകർഷകർക്കു തൊഴിൽ പ്രദാനം ചെയ്യുന്നു. ഒരു നല്ല വിഭാഗം സ്ത്രീകളും ഈ മേഖലയിൽ തൊഴിൽ കണ്ടെത്തുന്നുണ്ട്. (ചാർട്ട് 6.1 കാണുക)

ഇന്ത്യയിലെ പക്ഷിമൃഗാദികളുടെ എണ്ണത്തിന്റെ തോത് എപ്രകാരമാണെന്ന് ഇതു വ്യക്തമാക്കുന്നു. കോഴി,

താറാവ് ഇനത്തിൽപ്പെടുന്ന വളർത്തുപക്ഷികൾ 42 ശതമാനം ആണ്. കഴുതകൾ, ഒട്ടകങ്ങൾ, കുതിരകൾ, മട്ടക്കുതിരകൾ, കോവർകഴുതകൾ എന്നിവയുടെ എണ്ണം തീരെ കുറവാണ്. 1997ൽ 287 ദശലക്ഷം കാലികളെക്കൊണ്ട് അനുഗൃഹീതമായിരുന്നു ഇന്ത്യ. അവയിൽ എരുമ, പോത്ത് എന്നിവ 90 ദശലക്ഷമാണ്. കഴിഞ്ഞ 3 ദശാബ്ദങ്ങളായി ഇന്ത്യയുടെ ക്ഷീരമേഖല വളരെ മികച്ച രീതിയിൽ പ്രവർത്തിച്ചുവരുന്നു. 1960-2002 കാലഘട്ടത്തിൽ രാജ്യത്തെ ക്ഷീരോല്പാദനം നാലിരട്ടിയിലധികമായി വർദ്ധിച്ചു. ധവളവിപ്ലവ (Operation flood) ത്തിന്റെ വിജയകരമായ നിർവ്വഹണത്തിന്റെ ഫലമാണിത്. ഗുണനിലവാരമനുസരിച്ച് ക്ഷീരകർഷകരിൽനിന്നുള്ള പാൽ സംഭരിച്ച്, സംസ്കരണത്തിനുശേഷം വിവിധ സഹകരണ സംഘങ്ങൾവഴി നഗരപ്രദേശങ്ങളിൽ എത്തിക്കുന്നു. ക്ഷീരകർഷകർക്ക് ഇതിലൂടെ മികച്ച വരുമാനം ലഭ്യമാകുന്നു. ഈ മേഖലയിൽ ക്ഷീരസഹകരണസംഘങ്ങൾവഴി മികച്ച പ്രവർത്തനം കാഴ്ചവെച്ച ഗുജറാത്തിലെ “അമുൽ” എന്ന

ഇന്ത്യൻ സാമ്പത്തിക വികസനം

ചിത്രം 6.3. (ആട്ടുമേക്കൽ - ഗ്രാമീണമേഖലയിലെ പ്രധാന ധനസമ്പാദന മാർഗ്ഗം.)

സ്ഥാപനത്തിന്റെ വിജയമാതൃക ഇതരസംസ്ഥാനങ്ങൾക്ക് പ്രചോദനമായിത്തീരുന്നു. ഇറച്ചി, മുട്ട, കമ്പിളി മുതലായവയും മറ്റ് ഉപോൽപ്പന്നങ്ങളും ഉല്പാദനമേഖലയിലെ വൈവിധ്യവൽക്കരണത്തെ സഹായിക്കുന്നു.

മത്സ്യബന്ധനം (Fisheries) മത്സ്യബന്ധനത്തിലേർപ്പെട്ടിരിക്കുന്നവർക്ക് ജലാശയങ്ങൾ അമ്മയും ദാതാവുമാണ്. അതുകൊണ്ട് തന്നെ സമുദ്രം, പുഴകൾ, തടാകങ്ങൾ, കുളങ്ങൾ, അരുവികൾ എന്നിവ ഉൾപ്പെടുന്ന ജലസഞ്ചയങ്ങൾ, മത്സ്യതൊഴിലാളികളുടെ ജീവിതത്തിന്റെ അവിഭാജ്യ ഭാഗങ്ങളാണ്. അവർക്ക് ജീവദായകശക്തിയാകുന്നു. ഇന്ത്യയിൽ ഈ മേഖലയിലേക്കുള്ള ബജറ്റ് വിഹിതത്തിൽ ക്രമാനുഗത വളർച്ചയും മത്സ്യബന്ധനത്തിലും ജലകൃഷി (Aqua Culture) യിലെയും നൂതന സാങ്കേതിക വിദ്യയുടെ അവതരണവും മത്സ്യബന്ധനത്തിന്റെ വികസനത്തിൽ വലിയപങ്ക് വഹിച്ചു. ആകെ മത്സ്യോല്പാദനത്തിന്റെ 49 ശതമാനവും ഉൾനാടൻ ജലാശയങ്ങളിൽ നിന്നാണ്. ബാക്കി 51 ശതമാനം മത്സ്യസമ്പത്ത് കടലിൽ നിന്നാണ്, മൊത്ത ആഭ്യന്തര ഉല്പാദനത്തിന്റെ (GDP) 1.4 ശതമാനമാണ് മത്സ്യസമ്പത്തിന്റെ സംഭാവന. ഇന്ത്യയിൽ മത്സ്യം

ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്ന മുഖ്യ സംസ്ഥാനങ്ങൾ തമിഴ്നാട്, കേരളം, ഗുജറാത്ത്, മഹാരാഷ്ട്ര എന്നിവയാണ്. മത്സ്യബന്ധനത്തിൽ ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന കുടുംബങ്ങളിൽ ഭൂരിഭാഗവും ദരിദ്രരാണ്. തൊഴിലില്ലായ്മ, കുറഞ്ഞ ആരോഗ്യപരിരക്ഷ, ഇതരമേഖലകളിൽ തൊഴിൽ കണ്ടെത്താൻ കഴിയാതെ, നിരക്ഷരത, കടബാധ്യത എന്നിവ മത്സ്യ തൊഴിലാളികൾ അഭിമുഖീകരിക്കുന്ന പ്രശ്നങ്ങളിൽപ്പെടുന്നു. സ്ത്രീകൾ നേരിട്ട് മത്സ്യബന്ധനത്തിൽ സജീവമായി ഏർപ്പെടുന്നില്ലെങ്കിലും കയറ്റുമതി വിപണിയിൽ 60 ശതമാനവും ആഭ്യന്തരവിപണിയിൽ 40 ശതമാനവും പ്രവർത്തിക്കുന്നത് സ്ത്രീകളാണ്. സ്ത്രീകൾക്ക് വിപണിയിൽ മൂലധനം കണ്ടെത്തണമെങ്കിൽ, സ്വയംസഹായസംഘങ്ങൾവഴിയും സഹകരണസംഘങ്ങൾവഴിയും വായ്പാസൗകര്യങ്ങൾ മെച്ചപ്പെടുത്തേണ്ടതുണ്ട്.

പഴം-പച്ചക്കറികൃഷി (Horticulture) ഫലഭൂയിഷ്ടിയുള്ള മണ്ണും, നല്ല കാലാവസ്ഥയുമാണ് സമ്പന്നമായ ഇന്ത്യ തോട്ടവിളകളായ പഴങ്ങൾ, പച്ചക്കറികൾ, കിഴങ്ങുവർഗ്ഗങ്ങൾ, പൂഷ്പങ്ങൾ, ഔഷധസസ്യങ്ങൾ, സുഗന്ധസസ്യങ്ങൾ, സുഗന്ധവ്യഞ്ജനങ്ങൾ, നാണ്യവിളകൾ മുതലായവ കൃഷിചെയ്യുന്നതിൽ ഏറെ മുന്നിലാണ്. മെച്ചപ്പെട്ട തൊഴിലവസരങ്ങൾ നൽകുന്നതോടൊപ്പം ആഹാരവും, പോഷണവും പ്രദാനം ചെയ്യുന്നതിനും ഈ വിളകൾ പ്രധാനപങ്ക് വഹിക്കുന്നു. പഴം പച്ചക്കറി മേഖലയിലെ നമ്മുടെ നിക്ഷേപമന്ത്രയും തികച്ചും ഉല്പാദനപരവും ഫലപ്രദവുമായി തീർന്നിട്ടുണ്ട്. മാത്രമല്ല, സുസനിരമായ തൊഴിൽ സാധ്യതകൾ നൽകുന്നതിലും ഈ മേഖല മുന്നിട്ടു നിൽക്കുന്നു. മാമ്പഴം, വാഴപ്പഴം, നാളികേരം, കശുവ

ണ്ടി, സുഗന്ധവ്യഞ്ജനങ്ങൾ എന്നിവയുടെ ഉല്പാദനത്തിൽ ലോകരാഷ്ട്രങ്ങൾക്കിടയിൽ നേതൃസ്ഥാനം കൈയ്യൊളുകയാണ് ഇന്ത്യ. പഴങ്ങളുടെയും പച്ചക്കറികളുടെയും ഉല്പാദനത്തിലാകട്ടെ ഇന്ത്യ രണ്ടാംസ്ഥാനത്ത് എത്തിയിരിക്കുന്നു. പഴം പച്ചക്കറി കർഷകർക്ക് സാമ്പത്തിക ഭദ്രത ഉറപ്പാക്കുവാനും ദാരിദ്ര്യമേഖലയിലുള്ള കർഷകരുടെ ജീവിതം മെച്ചപ്പെടുത്താനും ഇത് വഴിയൊരുക്കി. പുഷ്പകൃഷി, നഴ്സറി നിർമ്മാണം, സങ്കരവിത്തുല്പാദനം, ടിഷ്യൂകൾച്ചർ, പുഷ്പ-ഫല വിലപന, ഭക്ഷ്യ സംസ്കരണം എന്നീ മേഖലകൾ ഗ്രാമീണ മേഖലയിലെ സ്ത്രീകൾക്ക് ആദായകരമായ തൊഴിൽ പ്രദാനം ചെയ്യുന്നു.

അംഗസംഖ്യയിൽ ഇന്ത്യയിലെ പക്ഷിമൃഗസമ്പത്ത് (Livestock) മികവ് പുലർത്തുന്നുവെങ്കിലും ഇത്തരംജ്യങ്ങളുമായി താരതമ്യം ചെയ്യുമ്പോൾ അവയുടെ ഉൽപാദനക്ഷമത തുലോം കുറവാണ്. ഉൽപാദനക്ഷമത വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നതിനായി നാം സാങ്കേതിക വിദ്യ മെച്ചപ്പെടുത്തുകയും നല്ല യിനം മൃഗങ്ങളെ വളർത്തിയെടുക്കുകയും വേണം. അതോടൊപ്പം മികച്ച മൃഗരോഗചികിത്സയും, മൃഗസംരക്ഷണമാർഗവും ഉറപ്പാക്കണം പാർശ്വ വൽക്കരിക്കപ്പെട്ട ചെറുകിട കർഷകർക്കും ഭൂരഹിതരായ തൊഴിലാളികൾക്കും മെച്ചപ്പെട്ട വായ്പാസൗകര്യം ഏർപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യണം.

ചിത്രം 6. 4. (കോഴിവളർത്തൽ - ഇന്ത്യയിലെ പക്ഷിമൃഗ സമ്പത്തിന്റെ പ്രധാന ഘടകം)

പക്ഷി മൃഗസമ്പത്തിന്റെ ഉല്പാദനത്തിലൂടെ സുസ്ഥിരമായ ഉപജീവനമാർഗ്ഗങ്ങൾ സൃഷ്ടിക്കാൻ സാധിക്കും. മെച്ചപ്പെട്ട ഇടപെടലിലൂടെ മത്സ്യോല്പാദനം വർദ്ധിപ്പിക്കാൻ നമുക്കു സാധിച്ചിട്ടുണ്ട്.

എന്നിരുന്നാലും ക്രമാതീതമായ മത്സ്യബന്ധനവും, ജലമലിനീകരണവും നിയന്ത്രിക്കേണ്ടതുണ്ട്. മത്സ്യത്തൊഴിലാളികൾക്കായുള്ള ക്ഷേമപ്രവർത്തനങ്ങൾ ദീർഘകാലനേട്ടങ്ങൾ കൈവരിക്കുന്ന വിധത്തിലും ഉപജീവനം മെച്ചപ്പെടുത്തുന്ന വിധത്തിലും പുനഃക്രമീകരിക്കേണ്ടതുണ്ട്. പഴം പച്ചക്കറികൃഷി വിജയപ്രദവും സുസ്ഥിരവുമായ ഒരു ജീവനോപാധി ആയതിനാൽ ഈ മേഖലക്ക് ഗണ്യമായ പ്രോത്സാഹനം നൽകേണ്ടതുണ്ട്. അതോടൊപ്പം പഴം പച്ചക്കറി കൃഷിയുടെ നിർണ്ണായക വളർച്ചക്ക് വൈദഗ്ദ്ധ്യം, ശീതീകരണസംവിധാനങ്ങൾ, സംഭരണികൾ, വിപണന ശൃംഖലകൾ, ചെറുകിട സംസ്കരണ യൂണിറ്റുകൾ എന്നിവയുൾപ്പെടെ

ജന്തുശാസനാധിഷ്ഠിത വികസനം

ചിത്രം 6.5. (തേനീച്ച വളർത്തൽ - ഗ്രാമീണ സ്ത്രീകളുടെ വ്യവസായ സംരംഭ പ്രവർത്തനം)

യുള്ള അടിസ്ഥാനസൗകര്യങ്ങളും വികസിതമായ സാങ്കേതികവിദ്യയുടെ വിതരണവും ഉറപ്പാക്കേണ്ടതുണ്ട്.

മാറിവരുന്ന ജീവനോപാധികൾ (Alternate Livelihood Options) ഇന്ത്യൻ സമ്പദ്വ്യവസ്ഥയുടെ പല മേഖലകളിലും സമൂല പരിവർത്തനം കൊണ്ടുവരാൻ വിവരസാങ്കേതികവിദ്യ (ICT) ക്കുകഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. 21-ാം നൂറ്റാണ്ടിൽ സുസംഗതവികസനവും ഭക്ഷ്യസുരക്ഷയും കൈവരിക്കുന്നതിന് കാർഷിക മേഖലക്ക് നിർണ്ണായക പങ്ക് വഹിക്കാൻ കഴിയുമെന്ന് പൊതുവെ അംഗീകരിക്കപ്പെട്ട വസ്തുതയാണ്. ഭക്ഷ്യ ദൗർലഭ്യമോ മറ്റ് പ്രതിസന്ധികളോ ഈ മേഖലയിൽ ഉണ്ടാകുന്ന പക്ഷം സോഫ്റ്റ് വെയർ ഉപയോഗിച്ച് കൃത്യമായ കണക്കുകളുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ അത് മുൻകൂട്ടി പ്രവചിക്കുന്നതിനും ക്ഷാമം പോലെയുള്ള അത്യാഹിത സംഭവങ്ങൾ ഗണ്യമായി കുറയ്ക്കുന്നതിനും വിവരസാങ്കേതികവിദ്യ ഏറെ സഹായകമാണ്. പുതിയസാങ്കേതിക

വിദ്യയെക്കുറിച്ചും അതിന്റെ പ്രയോഗത്തെക്കുറിച്ചും വിലനിലവാരം, വിളകൾക്ക് അനുയോജ്യമായ കാലാവസ്ഥ, മണ്ണിന്റെ ഫലഭൂയിഷ്ഠത എന്നിവയെക്കുറിച്ചുമുള്ള അമൂല്യമായ അറിവുകൾ പകരുവാൻ വിവരസാങ്കേതികവിദ്യ സഹായിക്കുമെന്നതിനാൽ കാർഷിക മേഖലയിലും ICT യുടെ സ്വാധീനം വലുതാണ്, ഒരു സമൂഹം ഉൾക്കൊള്ളുന്ന സർഗ്ഗാത്മക ശേഷിയും അറിവും പുറത്തുകൊണ്ടുവരുന്നതിനാൽ കാർഷികമേഖലയെ പരിവർത്തനപ്പെടുത്തുന്നതിൽ ICT ഏറെ നിർണ്ണായകമാണ്. ഗ്രാമീണമേഖലയിൽ തൊഴിൽ പ്രദാനം ചെയ്യുന്നതിനും കൃഷി പ്രാപ്തമാണ്. ഇന്ത്യയുടെ ഗ്രാമീണമേഖലയിൽ തുടരുന്ന വിവരസാങ്കേതിക വിദ്യയുടെ പരീക്ഷണങ്ങളും പ്രയോഗങ്ങളും രാജ്യത്തിന്റെ മറ്റ് ഭാഗങ്ങളിലേക്കും വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നു. (ബോക്സ് 6.3 കാണുക)

6.6 ജൈവകൃഷിയും സുസ്ഥിര വികസനവും (Sustainable Development and Organic Farming)

കഴിഞ്ഞ കുറച്ചു വർഷങ്ങളായി രാസവളവും കീടനാശിനിയും നമ്മുടെ ആരോഗ്യത്തിൽ വരുത്തുന്ന ദുഷ്ടഫലങ്ങളെക്കുറിച്ച് ജനങ്ങൾക്കിടയിൽ വലിയ ബോധവൽക്കരണം നടന്നുവരുന്നുണ്ട്. കാർഷിക വൃത്തിയിൽ കർഷകർ ഉപയോഗിക്കുന്ന രാസവളങ്ങളും വിഷലിപ്തമായ കീടനാശിനികളും നിർബാധം നമ്മുടെ ആഹാരശൃംഖലയിലും എത്തിച്ചേരുന്നു. മണ്ണിനേയും ജലസ്രോതസ്സുകളെയും അവ വിഷലിപ്തമാക്കുന്നു ജൈവസമ്പത്തിനെ മലിനമാക്കുന്നു. പ്രകൃതിയെയും പരിസ്ഥിതിയെയും തകിടം മറിയ്ക്കുന്നു. ആയതിനാൽ പരിസ്ഥിതിക്കിണങ്ങുന്ന സാങ്കേതികവിദ്യ കണ്ടെത്തേണ്ടത് സുസംഗതവികസനത്തിന് അത്യന്താപേക്ഷിത

ബോക്സ് 6.3: ഓരോ ഗ്രാമവും അറിവിന്റെ കേന്ദ്രം

മുബൈയിലെ ശ്രീ. രത്തൻടാറ്റ് ട്രസ്റ്റിന്റെ സഹായത്തോടെ തമിഴ്നാട്ടിലെ ചെന്നൈയിൽ എം.എസ് സ്വാമിനാഥൻ റിസർച്ച് ഫൗണ്ടേഷൻ (Rural Prosperity Jamshedji Tata National Virtual Academy സ്ഥാപിച്ചു. താഴെ തട്ടിൽ അടിസ്ഥാന അറിവുകൾ പകർന്നു നൽകാൻ പ്രാപ്തരായ ഒരു ദശലക്ഷം തൊഴിലാളികളെ അംഗങ്ങളായി ഈ അക്കാദമി നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഈ പ്രോഗ്രാമിലൂടെ കുറഞ്ഞ നിരക്കിൽ ഇന്റർനെറ്റ് സൗകര്യങ്ങളോടുകൂടിയ പേഴ്സണൽ കമ്പ്യൂട്ടർ, വീഡിയോ കോൺഫറൻസിങ് സൗകര്യം, സ്കാനർ, ഫോട്ടോകോപ്പിയർ ഉൾപ്പെടെയുള്ള സേവനം പ്രദാനം ചെയ്യുന്നു. ഒരു പ്രദേശത്ത് വ്യത്യസ്തമായ സേവനങ്ങൾ നൽകുന്നതിന് അദ്ദേഹത്തിന് ന്യായമായ വരുമാനവും നൽകുന്നു. ഭാരതസർക്കാർ 100 കോടി രൂപ മുതൽ മുടക്കിയാണ്, ഈ യജ്ഞത്തിന്റെ ഭാഗമായത്.

മാണ്. അത്തരത്തിൽ പരിസ്ഥിതിക്കിണങ്ങുന്ന ഒരു കൃഷിരീതിയാണ് ജൈവകൃഷി. ചുരുക്കത്തിൽ പരിസ്ഥിതി സന്തുലനത്തെ വീണ്ടെടുക്കുകയും നിലനിർത്തുകയും മെച്ചപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യുന്ന ഒരു സമഗ്ര കൃഷിരീതിയാണ് ജൈവകൃഷി. ഭക്ഷ്യസുരക്ഷ ഉറപ്പാക്കുന്നതിനായി ലോകമെമ്പാടും ജൈവമായി ഉല്പാദിപ്പിക്കപ്പെടുന്ന ഭക്ഷ്യപദാർത്ഥങ്ങൾക്ക് വളരെ യേറെ ആവശ്യക്കാരുണ്ട്. (ബോക്സ് 6.4 കാണുക.)

ജൈവകൃഷിയുടെ സവിശേഷതകൾ
(Benefits of Organic Farming): തദ്ദേശീയമായി

ഉല്പാദിപ്പിച്ച് കൈപ്പെടുന്ന ചിലവുകുറഞ്ഞ ജൈവവിഭവങ്ങളും കൃഷിരീതികളും, നാം ഇപ്പോൾ പ്രയോഗിക്കുന്ന ചിലവേറിയ രാസവളങ്ങൾ, കീടനാശിനികൾ, അത്യുല്പാദനശേഷിയുള്ള (H.Y.V) വിത്തുകൾ, എന്നിവയോക്കാൾ മെച്ചപ്പെട്ടതാണ്. കാരണം അവ നിക്ഷേപത്തിനൊത്ത ആദായം നൽകുന്നു. ജൈവോല്പന്നങ്ങൾക്ക് ആവശ്യക്കാർ കൂടുതലായതിനാൽ അവ മികച്ച വരുമാനവും ഉറപ്പാക്കുന്നു. രാസകൃഷിയിൽ നിന്ന് ലഭിക്കുന്ന ഉല്പന്നങ്ങളേക്കാൾ ജൈവകൃഷിയിൽ നിന്നുള്ള ഉല്പന്നങ്ങൾ പോഷക സമ്പന്നമാണെന്ന് വിവിധ

ബോക്സ് 6.4: ജൈവ ഭക്ഷണം

ജൈവഭക്ഷണത്തിന് ലോകമെമ്പാടും പ്രചാരമേറുകയാണ്. പല രാജ്യങ്ങളിലും ഭക്ഷ്യ വ്യവസ്ഥയുടെ ഏതാണ്ട് പത്തുശതമാനത്തോളം ജൈവകൃഷി മേഖലയിലാണ് ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്നത്. ജൈവാഹാര പദാർത്ഥങ്ങളുടെ വില്പന നടത്തുവാൻ ഹരിതപദവി (Green Status) ഉള്ള ചെറുകിട ശൃംഖലകളും സൂപ്പർമാർക്കറ്റുകളും ഉണ്ട്. സാമ്പ്രദായിക വിപണികളിൽ ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്ന ഉല്പന്നങ്ങളേക്കാൾ ജൈവോല്പന്നങ്ങൾക്ക് 10 മുതൽ 100% വരെ വിലകൂടുതലുണ്ട്.

ഇന്ത്യൻ സാമ്പത്തിക വികസനം

രാജ്യങ്ങളിൽ നടന്ന പഠനങ്ങൾ തെളിയിച്ചിട്ടുണ്ട്. സാമ്പ്രദായിക രീതിയേക്കാൾ ജൈവകൃഷിയിൽ കൂടുതൽ കായികാധാരം ആവശ്യമായതിനാൽ, ഇന്ത്യയിൽ ആകർഷകമായ തോതിൽ തൊഴിൽ പ്രദാനം ചെയ്യാൻ ജൈവകൃഷിക്ക് കഴിയും. പാരിസ്ഥിതികമായി സുസ്ഥിരമായ രീതിയിൽ ലഭ്യമാകുന്നതും കീടനാശിനി വിമുക്തമായിരിക്കുന്നതും ആണ് ഈ കൃഷിരീതിയുടെ നേട്ടം. (ബോക്സ് 6.5 കാണുക.)

ജൈവകൃഷിക്ക് പ്രചാരം ലഭിക്കണമെങ്കിൽ കർഷകർക്കിടയിൽ ബോധവൽക്കരണം നടത്തേണ്ടത് ആവശ്യമാണ്. മാത്രമല്ല പുതിയ സാങ്കേതികവിദ്യ സ്വീകരിയ്ക്കാൻ അവർ സന്നദ്ധരാകേണ്ടതുമാണ്. ജൈവകൃഷി വികസിപ്പിക്കാൻ നാം അനുയോജ്യമായ ഒരു കാർഷിക നയം അവലംബിക്കണം. അതോടൊപ്പം അടിസ്ഥാനസൗകര്യങ്ങളിലെ അപര്യാപ്തതയും

മാർക്കറ്റിങ്ങിലുള്ള പ്രശ്നങ്ങളും പരിഹരിക്കേണ്ടതാണ്. പ്രാരംഭവർഷങ്ങളിൽ ജൈവകൃഷിയിൽ നിന്നുള്ള വിളവിന്റെ ലഭ്യത ആധുനിക കൃഷിയിൽ നിന്നുള്ള വിളവിനേക്കാൾ തുലോം കുറവായിരുന്നു. ചെറുകിടകർഷകർക്ക് വൻതോതിലുള്ള ഉല്പാദനം കൈവരിക്കുന്നത് ഏറെ ശ്രമകരമായിരിയ്ക്കും. വേഗത്തിൽ കേടാകുന്നതിന് സാധ്യതയുള്ളതിനാൽ ഈ ഉല്പന്നങ്ങൾ ദീർഘകാലത്തേക്ക് സംഭരിക്കാൻ പ്രയാസമാണ്. ജൈവകൃഷിയിൽ കാലംമാറി കൃഷിചെയ്യാവുന്ന വിളകൾ തീർത്തും പരിമിതമാണ്. എന്നിരുന്നാലും കൃഷിയുടെ സുസ്ഥിര വികസനത്തിന് ജൈവകൃഷി ഒരു മുതൽക്കൂട്ടുതന്നെയാണ്. ഇന്ത്യയ്ക്കകളെ ആഭ്യന്തരവും വിദേശീയവുമായ വിപണികളിൽ ജൈവകൃഷി ഉല്പന്നങ്ങൾ വിറ്റഴിക്കുന്നതിൽ മികച്ചനേട്ടം കൈവരിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ജൈവകൃഷിയിലൂടെ ഭക്ഷ്യവും ഭക്ഷ്യുതരവുമായ ഉല്പ

ബോക്സ് 6.5: മഹാരാഷ്ട്രയിലെ ജൈവപരുത്തികൃഷി

ഏറ്റവും കൂടുതൽ രാസകീടനാശിനികൾ ഉപയോഗിച്ച് കൃഷിചെയ്യുന്ന പരുത്തിച്ചെടി, ജൈവ മാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ ഉല്പാദിപ്പിക്കാമെന്ന് പ്രമുഖ NGO ആയ 'പ്രകൃതിയുടെ' കിസാൻ മേത്ത 1995 ൽ ഉന്നയിച്ചപ്പോൾ, ഇന്ത്യയെ വസ്ത്രമില്ലാത്തവരുടെ നാട് ആക്കണമോ എന്ന് നാഗ്പൂരിലെ Central Institute for Cotton Research ന്റെ ഡയറക്ടറുടെ മറുചോദ്യം ഏറെ ചർച്ചാവിഷയമായി. International Federation of Organic Agriculture Movement ന്റെ നിലവാരത്തിന് അനുസൃതമായി ഇന്ന് 130 ഓളം കർഷകർ 1200 ഹെക്ടർ ഭൂമിയിൽ ജൈവകൃഷിയിലൂടെ പരുത്തി ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്നു. ജർമനിയിലെ അംഗീകൃത ഏജൻസിയായ AGRECO ഈ പരുത്തി ഉല്പന്നങ്ങൾ പരിശോധിക്കുകയും ഉന്നത ഗുണനിലവാരമുള്ളതെന്ന് സാക്ഷ്യപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഇന്ത്യൻ കർഷകരിൽ 78%വും നാമമാത്ര കർഷകരാണ് ഇവർ കയ്യാളുന്ന ശരാശരി കൃഷിഭൂമി വെറും 0.8 ഹെക്ടർ മാത്രവും. ഇത് മൊത്തം കൃഷിഭൂമിയുടെ 20%ത്തോളം വരും എന്നാണ് കിസാൻ മേത്ത അഭിപ്രായപ്പെടുന്നത്. അതുകൊണ്ട് അത്തരം കർഷകർക്ക് സമ്പത്തിന്റെയും മണ്ണ് സംരക്ഷണത്തിന്റെയും കാര്യത്തിൽ ജൈവകൃഷി ദീർഘകാല അടിസ്ഥാനത്തിൽ ലാഭകരമാണ്.

ന്നങ്ങൾ കുറഞ്ഞ ചിലവിൽ ഉല്പാദിപ്പിക്കാനാകുമെന്ന് നിങ്ങൾ കരുതുന്നുണ്ടോ? കൂട്ടുകാരെ, ഈ വിഷയത്തെക്കുറിച്ച് നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായമെന്താണ്.

6.7 ഉപസംഹാരം

ശ്രദ്ധേയമായ എന്തെങ്കിലും മാറ്റങ്ങൾ സംഭവിക്കുന്നതുവരെയും ഗ്രാമീണമേഖലയുടെ പിന്നോക്കാവസ്ഥ നിലനിൽക്കുമെന്ന് ഒരു വസ്തുതയാണ്. ക്ഷീരോത്പാദനം, ക്ഷീരോൽപന്നങ്ങൾ, കോഴി-താറാവു വളർത്തൽ മത്സ്യകൃഷി, പഴം പച്ചക്കറികൃഷി എന്നിവയിലൂടെ ഗ്രാമീണ ഉല്പാദനകേന്ദ്രങ്ങളെ വൈവിധ്യവൽകിച്ചുകൊണ്ടും ആഭ്യന്തരവും വൈദേശികവുമായ കമ്പോളങ്ങളുമായി ബന്ധപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടും ഗ്രാമീണമേഖലയെ ചലനാത്മകമാക്കിയാലേ ഉത്പന്നങ്ങൾക്കായി നാം മുടക്കിയ നിക്ഷേപത്തിനനുസൃതമായ ലാഭം നമുക്ക് നേടിയെടുക്കാനാകൂ. അതിലുപരി വായ്പ, വിപണനം എന്നീ അടിസ്ഥാന സൗകര്യങ്ങൾ മെച്ചപ്പെടുത്തുകയും, കർഷകർക്കിണങ്ങുന്ന കാർഷിക നയങ്ങൾ കൈകൊള്ളുകയും സംസ്ഥാനത്തെ കാർഷിക ഡിപ്പാർട്ടുമെന്റുകളും കർഷക സംഘങ്ങളും തമ്മിലുള്ള നിരന്തരസമ്പർക്കങ്ങൾ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുകയും, കാർഷിക പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ നിരന്തരമായ വിലയിരുത്തൽ നടത്തുകയും ചെയ്യുന്നതിലൂടെ മാത്രമേ ഈ മേഖലയിലെ അധാനശേഷിയും വിഭവശേഷിയും ലക്ഷ്യപ്രാപ്തിയിലെത്തുകയുള്ളൂ.

ഇന്ന് നമുക്ക് പരിസ്ഥിതിയെയും ഗ്രാമീണ വികസനത്തെയും രണ്ട് വ്യത്യസ്ത മേഖലകളായി പരിഗണിയ്ക്കാൻ കഴിയില്ല. അതിനായി നാം വിഭിന്ന സാഹചര്യങ്ങളിലെ പരിസ്ഥിതിക്കിണങ്ങുന്നതും സുസ്ഥിര വികസനത്തിന് ഉതകുന്നതുമായ സാങ്കേതിക വിദ്യ വികസിപ്പിച്ചെടുക്കേണ്ടതുണ്ട്. ഓരോ ഗ്രാമ കുടുംബക്കും കൈവരിയ്ക്കാനുള്ള ലക്ഷ്യങ്ങൾക്ക് അനുയോജ്യമായ മാർഗ്ഗങ്ങൾ ഇതിനായി അവലംബിക്കാവുന്നതാണ്. ഇന്ത്യയിലെ വിവിധസംസ്ഥാനങ്ങളിൽ, സമാനസാഹചര്യങ്ങളിൽ, മികച്ച കർഷകർ കൈവരിച്ച ഉദാത്തമായ വിജയഗാഥകളുടെ അനുഭവങ്ങൾ മാതൃകയാക്കാവുന്നതാണ്. ഈ സംരംഭത്തിന് ആക്കം കൂട്ടുന്നതിന് ഇവിടെ പ്രവൃത്തിയിലൂടെയുള്ള പഠനം എന്ന രീതി നമുക്ക് സ്വീകരിക്കാം.

പഠനപ്രവർത്തനങ്ങൾ

- ഇന്ത്യയിൽ ജൈവരീതിയിൽ ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്ന അഞ്ച് പ്രശസ്ത ഉല്പന്നങ്ങളുടെ ലിസ്റ്റ് തയ്യാറാക്കുക.
- അടുത്തുള്ള സൂപ്പർ മാർക്കറ്റോ, പച്ചക്കറിക്കടയോ, ഡിപ്പാർട്ട്മെന്റ് സ്റ്റോറുകളോ സന്ദർശിക്കുക. വില, ഗുണം, പരസ്യം എന്നിവയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ജൈവോല്പന്നങ്ങളുടേയും അല്ലാത്തവയുടേയും ലിസ്റ്റ് തയ്യാറാക്കുക.
- ഒരു പഴം-പച്ചക്കറികൃഷിസ്ഥലം സന്ദർശിച്ച്, അവിടെ കൃഷിചെയ്യുന്ന ഉല്പന്നങ്ങളുടെ വിവരങ്ങൾ ശേഖരിക്കുക. അവർ നടപ്പിലാക്കിയ വൈവിധ്യവൽക്കരണത്തിന്റെ നേട്ടങ്ങളേയും കോട്ടങ്ങളേയും പറ്റി ചർച്ച ചെയ്യുക.

സംഗ്രഹം

- ഗ്രാമവികസനം എന്നത് ഒരു സമഗ്രപദമാണ് സാമൂഹിക സാമ്പത്തിക മേഖലകളിൽ പിന്നോക്കം നിൽക്കുന്ന ഗ്രാമപ്രദേശങ്ങളുടെ വികസനത്തിനുവേണ്ടിയുള്ള പദ്ധതികളുടെ ആസൂത്രണമാണ് ഇതുകൊണ്ട് അർത്ഥമാക്കുന്നത്.
- ബാങ്കിംഗ്, വിപണനം, സംഭരണികൾ, ഗതാഗതസൗകര്യങ്ങൾ, മെച്ചപ്പെട്ട ആശയവിനിമയത്തിനുള്ള സൗകര്യങ്ങൾ എണ്ണത്തിലും ഗുണത്തിലും മെച്ചപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ട് ഈ മേഖലകളുടെ യഥാർത്ഥമായ വിഭവശേഷിയെ ഫലപ്രാപ്തിയിലെത്തിക്കാൻ കഴിയും.
- പക്ഷിമൃഗസംരക്ഷണം, മത്സ്യകൃഷി എന്നിങ്ങനെ കാർഷികേതരമേഖലകളിലെ വൈവിധ്യവൽക്കരണം, കാർഷികമേഖലയിൽ ഉണ്ടാകാനിടയുള്ള നഷ്ടസാധ്യതകൾ മറികടക്കുവാനും ഗ്രാമീണജനങ്ങൾക്ക് ഉല്പാദനപരവും സുസ്ഥിരവുമായ ഉപജീവനമാർഗ്ഗങ്ങൾ ഒരുക്കുവാനും അനിവാര്യമാണ്.
- പാരിസ്ഥിതികമായി സ്ഥിരതയുള്ള ഉല്പാദനപ്രക്രിയ എന്ന നിലയിൽ ജൈവകൃഷിക്ക് ഉയർന്ന പ്രാധാന്യമുള്ളതിനാൽ അതിനെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കേണ്ടതുണ്ട്.

അഭ്യാസം

1. ഗ്രാമവികസനം എന്നതുകൊണ്ട് അർത്ഥമാക്കുന്നതെന്ത്? ഗ്രാമവികസനത്തിലെ നിർണായക പ്രശ്നങ്ങൾ കണ്ടെത്തുക?
2. ഗ്രാമവികസനത്തിൽ വായ്പയുടെ പ്രാധാന്യത്തെക്കുറിച്ച് ചർച്ചചെയ്യുക?
3. പാവപ്പെട്ടവരുടെ ആവശ്യങ്ങൾ പരിഹരിക്കുന്നതിൽ മൈക്രോ ക്രെഡിറ്റിന്റെ പങ്ക് വിശദമാക്കുക?
4. ഗ്രാമീണ വിപണികളുടെ വികസനത്തിന് ഗവൺമെന്റ് കൈക്കൊണ്ട നടപടികൾ വിവരിക്കുക?
5. സുസ്ഥിരമായ ഉപജീവനത്തിന് കാർഷികമേഖലയിലെ വൈവിധ്യവൽക്കരണത്തിന്റെ ആവശ്യകത വ്യക്തമാക്കുക?

6. ഇന്ത്യയിലെ ശ്രാമവികസനത്തിൽ, ഗ്രാമീണബാങ്കിങ്ങ് സംവിധാനത്തിന്റെ പങ്കിനെ വിമർശനാത്മകമായി വിലയിരുത്തുക.
7. കാർഷിക വിപണനം എന്നാലെന്ത്?
8. കാർഷികവിപണനസംവിധാനത്തിന് തടസ്സം നിൽക്കുന്നഘടകങ്ങളേതെല്ലാമെന്ന് സൂചിപ്പിക്കുക.
9. കാർഷിക വിപണനത്തിന്റെ മറ്റ് മാർഗങ്ങൾ ഏതെല്ലാം? ഉദാഹരണങ്ങൾ നൽകുക.
10. ഹരിത വിപ്ലവവും (Green Revolution) സുവർണ്ണ വിപ്ലവവും (Golden Revolution) തമ്മിലുള്ള വ്യത്യാസങ്ങൾ എഴുതുക.
11. കാർഷിക വിപണന സൗകര്യങ്ങളെ മെച്ചപ്പെടുത്താൻ സർക്കാർ സ്വീകരിച്ച നടപടികൾ പര്യാപ്തമാണെന്ന് നിങ്ങൾ കരുതുന്നുണ്ടോ? ചർച്ചചെയ്യുക.
12. ഗ്രാമീണ വൈവിധ്യ വൽക്കരണത്തെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നതിൽ കാർഷികേതര തൊഴിലിന്റെ പങ്ക് വ്യക്തമാക്കുക.
13. വൈവിധ്യവൽക്കരണത്തിന്റെ ഉറവിടങ്ങൾ എന്ന നിലയിൽ മൃഗസംരക്ഷണം, മത്സ്യബന്ധനം, പഴം- പച്ചക്കറികൃഷി എന്നിവയുടെ പ്രാധാന്യം എഴുതുക.
14. ഭക്ഷ്യ സുരക്ഷയും സുസന്നിധി വികസനവും കൈവരിക്കുന്നതിൽ വിവരസാങ്കേതികവിദ്യ (ICT) സുപ്രധാന പങ്ക് വഹിക്കുന്നു. അഭിപ്രായമെഴുതുക.
15. ജൈവകൃഷി എന്നാലെന്ത്? അതെങ്ങിനെയാണ് സുസന്നിധി വികസനത്തെ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കുന്നത്?
16. ജൈവകൃഷിയുടെ നേട്ടങ്ങളും കോട്ടങ്ങളും തിരിച്ചറിയുക.
17. ജൈവകൃഷിയുടെ പ്രാരംഭകാലത്ത് നേരിടേണ്ടിവന്ന പ്രശ്നങ്ങളുടെ ലിസ്റ്റ് തയ്യാറാക്കുക.

സഹായകഗ്രന്ഥങ്ങൾ

- ACHARYA, S.S. 2004. *Agricultural Marketing, State of the Indian Farmer, a Millennium Study*. Academic Foundation, New Delhi.
- ALAGH, Y.K. 2004. *State of the Indian Farmer, a Millennium Study an Overview*. Academic Foundation, New Delhi.
- CHAWLA, N.K., M.P.G. KURUP and V. P. SHARMA. 2004. *Animal Husbandry, State of the Indian Farmer, a Millennium Study*. Academic Foundation, New Delhi.

ഇന്ത്യയിലെ സാമ്പത്തിക വികസനം

- DEHADRAL, P.V. and Y.S. YADAV, 2004. *Fisheries Development, State of the Indian Farmer, a Millennium Study*. Academic Foundation, New Delhi.
- JALAN, BIMAL. (Ed.). 1992. *The Indian Economy: Problems and Perspectives*. Penguin Publication, New Delhi.
- NARAYANAN, S. 2005. *Organic Farming in India*. NABARD Occasional Paper No: 38, Department of Agriculture and Rural Development, Mumbai.
- SINGH, H.P., P.P. DUTTA and M. SUDHA. 2004. *Horticulture Development, State of the Indian Farmer, a Millennium Study*. Academic Foundation, New Delhi.
- SINGH, SURJIT and VIDYA SAGAR. 2004. *Agricultural Credit in India: State of the Indian Farmer, a Millennium Study*. Academic Foundation, New Delhi.
- SINHA, V.K. 1998. *Challenges in Rural Development*. Discovery Publishing House, New Delhi.
- TODARO, MICHAEL P. 1987. *Economic Development in the Third World*. Orient Longman Ltd, Hyderabad.
- TOPPO, E. 2004. *Organic Vegetable Gardening: Grow Your Own Vegetables*. Unit for Labour Studies, Tata Institute of Social Sciences, Mumbai.

സർക്കാർ പഠനങ്ങൾ

- Successful Governance Initiatives and Best Practices: Experiences from Indian States*, Government of India in Coordination with Human Resource Development Centre and UNDP, Planning Commission, Delhi, 2002.
- Annual Reports*, Ministry of Rural Development, Government of India, New Delhi.

വെബ് സൈറ്റുകൾ

www.dahd.nic.in